

Asylintervjuet med enslige mindreårige asylsøkere – en utfordrende samtale¹

Irmelin Kjelaas

Maria er ei afrikansk jente på 14 som har kommet alene til Norge for å søke asyl. Vi møttes under mitt feltarbeid på et omsorgssenter for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år (Kjelaas 2016), og snakka om mangt og meget. Ett tema som stadig kom opp, var språk, flerspråklighet og språklige utfordringer. Maria hadde nemlig – i likhet med mange andre asylsøkere – en svært sammensatt og kompleks flerspråklig kompetanse, som bød på flere utfordringer her, både på omsorgssenteret, på skolen og i asylprosessen. Spesielt utfordrende og også avgjørende er *asylintervjuet*, som er det viktigste grunnlaget for å vurdere om en asylsøker skal få opphold i Norge. Nettopp dette er fokus i denne artikkelen, hvor jeg ser på asylintervjuet med enslige mindreårige asylsøkere med et språkvitenskapelig blikk, og beskriver hvordan sosiolingvistiske perspektiver kan gi innsikt i de språklige utfordringene både intervjuer, tolk og barn møter i asylintervjuet. Innledningsvis gir jeg en mer generell redegjørelse for hvem de enslige mindreårige asylsøkerne er, og hva et asylintervju er og innebærer for barna.

Enslige mindreårige asylsøkere

Enslige mindreårige asylsøkere er barn og unge under 18 år som kommer til Norge

alene, uten foreldre eller andre med foreldransvar (Eide 2012a). Majoriteten av de som kommer er gutter, og ca. 80 % er over 15 år. I 2015 kom det rekordmange enslige mindreårige til Norge – nærmere bestemt 5297, noe som er ei dobling fra det forrige toppåret, 2009, da det kom 2500 (Utlendingsdirektoratet 2015a). I 2013 og 2014 kom det henholdsvis ca. 900 og 1200 enslige mindreårige. De fleste som kom i 2015, var fra Afghanistan, Somalia, Etiopia, Eritrea og Syria (Utlendingsdirektoratet 2015a). Gruppen er med andre ord sammensatt både når det gjelder nasjonalitet, etnisitet, språk, bakgrunn, fluktårsak og flukterfaringer (Eide 2012b; Kohli og Mitchell 2007).

Som gruppe betraktes enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger som spesielt sårbare. Mange av dem har opplevd krig, forfølgelse, tortur, overgrep, fattigdom og nød (UNHCR 2014), og mange strever med ulike post-traumatiske plager, søvnproblemer og mareritt (Oppedal, Jensen og Seglem 2008; Stang og Lidén 2014: 33). I tillegg møter mange generelle utfordringer knytta til det å være asylsøker og innvandrer, eksempelvis språkproblemer, kulturforskjeller, rasisme, stigmatisering og marginalisering (Derluyn og Broekaert 2008; Watters 2008). Videre kommer det at disse barna er enslige, uten foreldre, i en livssituasjon hvor de har stort behov for om-

sorg og støtte, jf. *The Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children* (Unicef 2004):

Children separated from their parents and families because of conflict, population displacement or natural disasters are among the most vulnerable. Separated from those closest to them, these children have lost the care and protection of their families in the turmoil, just when they most need them (u.s.).

Samtidig er det viktig å understreke at enslige mindreårige asylsøkere også er ressurssterke og kompetente barn og unge. Mange av barna er «utvalgt» til å reise hjemmefra, mange har vært selvstendige og hatt stort ansvar før de dro, mange har måttet klare seg gjennom en strabasjøs flukt/reise gjennom mange land og over lang tid før de kommer hit, og mange er svært ambisiøse (Eide 2012a). Lutine De Wal Pastoor (2012), som har forska på enslige mindreårige i skolen spesielt, er opptatt av dette, og sier at en i stedet for å beskrive barna som sårbare, bør forstå dem som barn i en *sårbar situasjon*. Helen Christie, Elsa Døhlie og Ketil Eide (2011), som blant annet forsker på profesjonell omsorg for enslige asylbarn, understreker også dette og sier at barna «verken kan ses på som entydige ofre for den situasjonen de er i, eller entydig ressurssterke barn som klarer seg selv» (Christie, Døhlie og Eide 2011: 1).

Asylintervjuet

Asylintervjuet er det viktigste grunnlaget i asylsaken. Her skal Utlendingsdirektoratet (UDI) «innhente tilstrekkelig pålitelig informasjon» til at de kan vurdere om barnet har krav på beskyttelse, det vil si 1) om barnet er forfulgt etter Flyktningkonvensjonens

definisjon av forfølgelse, som er «forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning» (FN 1951), eller 2) om barnet kan gis opphold på grunnlag av sterkt menneskelige hensyn (f.eks. Stang 2012). Dette innebærer å undersøke hva barnet har opplevd før det flykta fra hjemlandet, eventuelt et tredjeland, dessuten hva risikoen er ved en eventuell retur. Her er blant annet spørsmålet om hvorvidt barnet har omsorgspersoner som vil kunne ta seg av det ved retur, sentralt. Barnets plikt i intervjuet er «å møte og gi opplysninger som har betydning for saken» og «å sannsynliggjøre sine anførsler og legge frem nødvendig dokumentasjon» (Utlendingsdirektoratet 2015b). På begge punkter – både når det gjelder forfølgelse og menneskelige hensyn – skal det mindre til for at et barn får opphold, enn at en voksen får det, og kravene til dokumentasjon er mindre (Stang 2012).

Som samtaletype har asylintervjuet likheter med et avhør, men til forskjell fra mange saker i rettsvesenet er det ofte ingen bevis i et asylintervju. Eksempelvis har kun en av ti asylsøkere ID-papirer (Oxford Research 2013)². Andre viktige forskjeller fra et avhør i rettsvesenet er at det i de fleste tilfeller kun gjennomføres *ett* asylintervju, og at det som «etterforskes» befinner seg langt unna både geografisk, kulturelt og tidsmessig (NOAS 2013). I de landene det kommer flest enslige mindreårige asylsøkere fra pr i dag, er dessuten situasjonen slik at det er vanskelig for UDI å reise dit for å undersøke og vurdere forholdene. For eksempel sier UDI i sitt regelverk om asylsøknader fra Somalia at

det er vanskelig å få et fullstendig og objektivt bilde av hva som foregår i Sør- og Sentral-Somalia. Dette skyldes blant

annet fraværet av observatører på bakken i Somalia som systematisk kan rapportere om forholdene. Informasjons- og nyhetsformidling er i tillegg ofte politisert (Utlendingsdirektoratet 2013)

Dette gjør at søkerens forklaring må tillegges stor vekt: «Mangelen på detaljert landinformasjon innebærer at saksbehandleren ofte må legge stor vekt på søkerens egen forklaring både ved vurderingen av bevis og risiko. Det er derfor viktig å innhente en detaljert forklaring fra søkeren under asylintervjuet» (Utlendingsdirektoratet 2013).

En utfordrende samtale

Det å skulle henholdsvis gi og innhente «en detaljert forklaring» gjør asylintervjuet til en utfordrende samtale både for barnet og intervjueren – og også tolken. Her vil jeg primært se på utfordringene for barnet – men disse gjør naturligvis også samtalen utfordrende for de andre aktørene. Barnet har for det første kun denne ene muligheten til å sannsynliggjøre identiteten sin – at hun er den hun sier hun er, og kommer fra det landet eller den regionen hun oppgir, og hun har denne ene sjansen til å sannsynliggjøre erfaringene sine og beskyttelsesbehovet sitt – altså årsaken til at hun trenger opphold i Norge. Dette skal hun gjøre i en samtalesituasjon som av ulike årsaker er svært krevende.

For det første er asylintervjuet en ukjent samtaletype for barnet, og en samtaletype hun dermed har få forutsetninger for å forstå. Fra samtaleforskning vet en at usikkerhet rundt premissene eller rammene for institusjonelle samtaler³ kan ha avgjørende konsekvenser for hva, hvor mye og hvordan aktørene forteller. Dette gjelder i enda større grad for barn, som ofte synes å velge en konvensjonell – det vil si passiv – rolle i

samtaler de ikke forstår premissene for (Kjelaas 2016; van Nijnatten og Stevens 2012). Olga Keselman (2009), som har forska på asylintervjuer med enslige mindreårige asylsøkere i Sverige, peker på nettopp dette som ei vesentlig utfordring for barna når det gjelder å få framlagt et troverdig og «godt» asylgrunnlag. Hun sier:

Other factors which might further impede these children from achieving their task is the pragmatic and linguistic deficiency, which they experience in a context where they lack communicative means and are not fully aware of the norms and regulations relevant for the encounter (Keselman 2009: 5–6).

- Lidén beskriver hvordan mange av spørsmålene som stilles i intervjuet, er av en sånn karakter at de er vanskelige for barn uten formell skolegang å forstå og svare på.

Usikkerheten rundt premissene for samtalen forsterkes av at mange enslige asylbarn ofte har lite erfaring med dyadiske samtaler med voksne overhodet – og enda mindre erfaring med å samtale om private ting med personer utafør familien (Qureshi 2005). De erfaringene de faktisk har med samtaler med voksne myndighetspersoner, er dessuten ofte negative: Ikke minst fra flukten/reisa til Norge har mange hatt tøffe møter med politi og utlendingsmyndigheter. Charles Watters (2008, 2012) som har gjort etnografiske studier av enslige mindreårige på flukt gjennom Europa, beskriver hvordan immigrasjonsmyndighetene synes å være mest opptatt av å avdekke smuglere og bakmenn, og ikke av å undersøke barnas behov, og at dette resulterer i mistenkeliggjøring og ei brutal behandling av barna. Han be-

skriver dette som en del av en sterk *mistil-litskultur*, som paradoksalt synes å ramme barn som søker asyl alene, hardere enn voksne asylsøkere (Watters 2008, 2012). Også Cecilie Øien (2010) beskriver hvordan enslige mindreårige asylsøkere ofte har negative erfaringer med myndighetspersoner. I en intervjuundersøkelse med enslige mindreårige om flukten/reisa deres beskriver en av guttene sitt møte med norsk politi slik: «Under intervjuet med politiet, vet du, jeg var så redd dem. Jeg tenkte på det greske politiet og det iranske politiet som slo meg. De slo meg, de tvinger meg. Men under intervjuet [med politiet her] sa de til meg: 'Ok, ok, da er det greit'» (Øien 2010: 68). Dette synes å være velkjent for de juridiske representantene til enslige asylbarn, som er de som har ansvar for å forberede barna på asylintervjuet, og som også er med under hele intervjuet. I en intervjuundersøkelse med juridiske representanter sier blant annet en av informantene (Vollan 2009) at han alltid beroliger barna med at de ikke vil bli slått i asylintervjuet, da han vet at dette er noe de er vant til og er redde for.

Ei annen utfordring er at asylintervjuet ofte innebærer å fortelle om traumatiske og vonde erfaringer, noe som kan være emosjonelt tøft, men også vanskelig fordi minner kan være fortrent. Dette gjelder spesielt for barn som i enda større grad enn voksne fortrenger og glemmer (f.eks. Lidén 2012). I en del saker innebærer dessuten asylintervjuet å fortelle om skambelagte erfaringer og tabuer. Dette gjelder for eksempel seksualisert vold som rammer mange kvinner, men også mange enslige mindreårige i konfliktsituasjoner og på flukt (Stang og Lidén 2014). Dette er et tema flere studier peker på at asylsøkere unnlater å fortelle om fordi det er så skambelagt og tøft. Eksempelvis beskriver Randi Jenssen og Kjell-Ole Myrvoll (2016) hvordan enslige mindreårige

forteller ting i terapi som de ikke har fortalt i asylintervjuet:

Vi har mange eksempler på at asylsøkere ikke greier å fortelle om sine opplevelser i asylintervjuet nettopp fordi det er for skamfullt eller smertefullt. Det er ikke lett å fortelle en fremmed person om voldtekt eller annen nedverdiggende behandling. Dessuten er mange utslitte og lite mentalt tilgjengelige når de kommer til Norge. Det kan ta lang tid å samle seg og bygge tillit hos noen for å snakke om grusomme hendelser man har vært utsatt for (u.s.).

I tillegg til at temaene er vanskelige, er asylintervjuet ofte aller første gang barna forteller om det de har opplevd. Hilde Lidén (2012) som har undersøkt asylintervjuer med barn gjennom observasjons- og intervjuundersøkelser sier: «Det er ikke gitt at en person som forteller sin dramatiske historie, har ferdigtenkt denne, f.eks. laget en sammenheng mellom fakta, opplevelse eller konsekvens» (s. 125). Dette gjør at det de forteller kan framstå som fragmentert og vagt, fordi utspørringa i asylintervjuet rett og slett er «første gangen barnet setter sammen bruddstykker og ser nye sammenhenger i det han eller hun forteller» (s. 125).

Ei annen utfordring i asylintervjuet er at mange enslige mindreårige har lite skolegang, noe som kan gjøre det vanskelig for dem å forstå temaer og spørsmål som tas opp (Lidén 2012). Lidén beskriver hvordan mange av spørsmålene som stilles i intervjuet, er av en sånn karakter at de er vanskelige for barn uten formell skolegang å forstå og svare på. Hun gjengir blant annet følgende samtalesekvens fra et asylintervju med en 15 år gammel gutt, hvor gutten sjøl også kommenterer at det intervjueren spør om, er «sanne ting man lærer på skolen»:

Intervjuer: Hvilken elv renner gjennom byen?

Søker: Det er sånne ting som man lærer på skolen, så jeg vet ikke. Jeg er bare kjent i mitt område.

Intervjuer: Kjenner du navnet på bruene som krysser over elva?

Lidén argumenterer for at spørsmål som dette er krevende innholdsmessig sett, og at de tar lite høyde for barnets skolebakgrunn, erfaringer og livsverden (Lidén: 133). Kate Halvorsen (2004) gjør lignende funn i en sammenlignende studie av asylintervjuer med enslige mindreårige asylsøkere i Norge, Sverige, Tyskland og Østerrike. Hun finner blant annet at barna blir spurt om beskyttelsesbehovet sitt med spørsmål av typen «Er du forfulgt på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning?», noe som åpenbart er krevende. Andre spørsmål som går igjen i Halvorsens materiale er faktaspørsmål av typen «Hvem er president i hjemlandet ditt?» «Hvilket år kom han/hun til makta?» «Hvilke delstater grenser til hovedstaden i hjemlandet ditt?» osv. som skal bidra til å sannsynliggjøre at barnet er fra det stedet hun oppgir. Halvorsen finner dessuten at intervjuerne fulgte spørreskjemaet de bruker, på en mekanisk måte, noe som ga et lite sensitivt samtaleklima, og lite rom for barna til å komme med utdypende svar og egne initiativer⁴.

En ytterligere kompliserende dimensjon er tolken og tolkens rolle. Asylintervjuet er tolkemediert noe som kan forsterke asymmetrien i samtalen, og innebærer at barnet ikke har kontroll over *hva* som faktisk gjengis (oversettes) overfor intervjueren og hvordan. Nettopp dette er fokus i Keselmans (2009) studie av asylintervjuer med enslige mindreårige i Sverige, hvor hun finner at en del tolker, spesielt de med svake kvalifika-

sjoner, gjør vesentlige endringer både i form og innhold i det barnet sier. De både endrer, korrigerer og unnlater å oversette ytringer, de gir uttrykk for egne synspunkter og de kommer med oppfordringer til barna. I sum har dermed tolkene stor påvirkning på asylgrunnlaget til barna, og bidrar også i en del tilfeller til å svekke barnets muligheter for å framsette et godt asylgrunnlag (Keselman 2009).

Åttespråkligheit?

Det er mot dette bakteppet vi skal se nærmere på de språklige dilemmaene i asylintervjuet, og gå tilbake til 14-årige Maria. Maria har, som beskrevet innledningsvis, en sammensatt flerspråklig kompetanse: Hun kommer fra et afrikansk land hvor det snakkes over 200 forskjellige språk, og hvor hun sjøl vokste opp med fire. Mor brukte ett språk og far et annet. Fransk som var det offisielle språket i hjemlandet, og dermed skolespråket, utgjorde det tredje språket og ett av landets nasjonale språk det fjerde. Maria beskriver sjøl i samtaler med meg at hun misunner de norske skolekameratene sine her, fordi de kan skolespråket – altså norsk – så godt. For henne var derimot skolespråket fransk et fremmedspråk da hun begynte på skolen, og hun brukte det sjelden i andre sammenhenger også mens hun gikk på skolen og bodde i hjemlandet. Samtidig var dette det eneste språket hun hadde skriftlig kompetanse i i hjemlandet⁵.

I tillegg til denne erfaringa med å «ha» så mange språk, med varierende kompetanse, og noe skriftlig og noe muntlig, noe som gjelder mange flerspråklige generelt, hadde Maria flykta fra hjemlandet sitt til et naboland med et annet språk – det vil si hennes femte språk. Her ble også engelsk – altså et sjetted språk – brukt en del. Det er imidlertid

ikke slik at engelsk er engelsk. Ofte utvikler det seg ulike varianter – eller i sosiolingvistisk terminologi *varieteter* – som blir «farga» av og ofte også blanda med de lokale språkene der det blir brukt. Dette er spesielt vanlig i Afrika, hvor sosiolingvistisk forskning viser at det er vanlig å språk blandes i en sånn grad, at det er vanskelig å skille ut hvilket språk som er det primære eller bærende (Blommaert 2001, 2009, 2010; Landinfo 2008; Maryns 2005, 2013).

Maria hadde en engelsk som lå relativt sett nært det vi kan kalle *standardengelsk*, det vil si den engelsken som – litt forenkla beskrevet – snakkes av middelklasseengelskmenn i Storbritannia og som beskrives i grammatikker og lærebøker. Men da hun kom til Norge og brukte engelsk her, var det like fullt en engelsk som skilte seg en del fra den engelsken «vi» bruker, og som ikke alltid var forståelig for oss rundt. Den engelsken hun etter hvert tok mer i bruk her, utgjorde dermed kanskje et sjuende språk, eventuelt en sjuende varietet for henne. Her i Norge begynte hun i tillegg å lære norsk – hennes sjuende, eventuelt åttende språk. I tillegg fikk hun fransk – det hun hadde hatt som skolespråk hjemme – som fremmedspråk på skolen.

- Dermed er det en stor risiko for at de også vurderes som lite troverdige i neste omgang.

Denne ganske komplekse flerspråklige kompetansen hvor det er uklart hvilke, om noe, språk som er de primære, og hvor kompetansen i de forskjellige språkene er veldig ulik – er veldig typisk, ikke minst for afrikanere. Sosiolingvisten Jan Blommaert (2001) som forsker på flerspråklighet i såkalt supermangfoldige byer (superdiverse/superdiversity), beskriver denne for-

men for flerspråklighet som «*truncated multilingualism*» – det vil si som en «avkorta» flerspråklighet. Denne formen for flerspråklighet kan ifølge Blommaert best forstås som et repertoar bestående av *elementer* fra forskjellige språk og varieteter – uten «full» kompetanse i ett bestemt (s. 23). Denne formen for flerspråklighet er svært vanlig i en stadig mer globalisert verden, men den er utfordrende i møte med det norske samfunnet, som – i likhet med andre vestlige samfunn – kan hevdes å være kjennetegnet av en underliggende *enspråklighetsideologi* (Maryns 2005).

Enspråklighetsideologi

Denne enspråklighetsideologien er ifølge sosiolingvisten Katrijn Maryns (2005, 2013) en underliggende norm eller forestilling om at ethvert individ har *ett* morsmål, eller førstespråk, som det behersker «fullgodt», det vil si *som en enspråklig* – og ikke som Maria, en avkorta flerspråklighet uten et tydelig «første- eller bestespråk». Videre kjennetegnes denne ideologien av ei forestilling om at ethvert individ behersker en *standardvarietet* av et språk – i tilfellet engelsk, den engelsken som brukes av middelklasseengelskmenn i Storbritannia og beskrives i lærebøker og grammatikker – og ikke som for Maria, en engelsk lært på gata i en afrikansk storby, hvor den ble påvirket av og tok opp i seg elementer fra andre språk. Dessuten, sier Maryns, innebærer denne enspråklighetsnormen ei forestilling om at flerspråklige individer skiller tydelig mellom de forskjellige språkene de kan, og bruker ett og ett språk ad gangen. Dermed kan de for eksempel velge å få tolk i asylintervjuet på ett språk og *kun* bruke det, framfor slik det faktisk fungerer for veldig mange – at de alltid drar vekslers på ulike deler av det samla språkrepertoaret sitt.

Denne enspråkligsideologien, sier Maryns (2005), er til hinder for at asylsøkere får framstilt saken sin på en logisk, nyansert og «god» måte, fordi de ikke egentlig får rom for å bruke hele språkrepertoaret i selve asylintervjuet, og fordi de vurderes som lite sammenhengende og også lite velvillige til å belyse saken ordentlig, når de faktisk gjør det. Dermed er det en stor risiko for at de også vurderes som lite troverdige i neste omgang. Maryns viser hvordan dette kommer til uttrykk i en studie av asylintervjuer i Belgia, der hun blant annet observerte et intervju med ei enslig mindreårig jente fra Sierra Leone. Jenta brukte en miks av engelsk og kreol-engelsk (krio), noe som for jenta var hennes «normalspråk» eller dominerende språk, men som gjorde kommunikasjonen vanskelig fordi intervjueren ikke forsto denne varieteten⁶. Dette skapte mange misforståelser og svekka jentas troverdighet, fordi hun ikke fikk formidla historien sin og fordi intervjueren oppfatta det som om jenta ikke viste vilje til å snakke «skikkelig» engelsk. I rapporten fra intervjuet skriver intervjueren at «She has made little effort to speak English. It was a difficult interview to follow. She was also much too vague. She clearly has no concrete notion of asylum» (Maryns 2005: 310). Intervjueren hadde med andre ord ingen bevissthet om eller sensitivitet overfor at jenta ikke kunne la være å blande – at hun ikke kunne snakke en «rein» standardengelsk, men at denne blandingsvarieteten var hennes normalspråk. Hun syntes heller ikke å ha noen bevissthet om at språket hindra jenta i å få fremma saken sin.

Narrativ asymmetri

Blommaert (2001) beskriver konsekvensen av dette som *narrativ asymmetri* (narrative inequality). Han sier at asylintervjuet i realiteten er «a battle with unequal arms»

(s. 436), der asylsøkere bli gjort ytterligere underlegne og maktesløse fordi de mangler de lingvistiske ferdighetene til å bygge opp et overbevisende argument for asyl. Han mener imidlertid også at de *narrative* ferdighetene, altså ferdighetene for å fortelle historien sin, er avgjørende (Blommaert 2001). Blommaert beskriver hvordan konsistens, koherens, linearitet og detaljrikdom oppfattes som kriterier for ei god og troverdig fortelling i det vestlige byråkratiet, og knytter dette til at vi i det skriftspråkkyndige vesten baserer også vår muntlige språkbruk på skriftspråklige konvensjoner. Han mener vi så å si formulerer oss, argumenterer og forteller etter skriftlige prinsipper. De afrikanske asylsøkerne i hans studier derimot, som ofte ikke er skriftspråkkyndige og som kommer fra samfunn som i større grad er muntlige, forteller etter helt andre prinsipper. Dette får deres historier til å framstå som usammenhengende og inkonsistente, sier Blommaert, og bidrar altså til ytterligere narrativ asymmetri: «What happens in the institutional processing of asylum seekers' stories is a battle with unequal arms, and the confrontation of different narrative conventions create a huge problem for justice and fairness» (Blommaert 2001: 436).

- Når folk flykter både internt i et land og til naboland og andre land, kommer ulike språk og varieteter i kontakt med hverandre, og påvirkes gjensidig.

Dette settes naturligvis ytterligere på spissen i asylintervjuer med barn og unge, hvor asymmetrien mellom aktørene er enda større og hvor det i mange tilfeller er slik at barnet ikke har fortalt historien sin før og også har fortrent eller glemt mye (jf. situatene fra Lidén 2012, over).

Språksyn og språktesting

I den enspråklighetsideologien Maryns og Blommaert beskriver, ligger det et språksyn der språk betraktes som en idealisert, statisk størrelse, som en «pakke» med et fast og fullt innhold en har eller ikke har, der språkbruken i en gitt situasjon, som asylintervjuet, er upåvirket av situasjonen, relasjonen og temaene, og der en standardvarietet, som engelsk i læreboka, uten innblanding fra andre språk har forrang og betraktes som det egentlige og riktige språket. Dette står, som beskrevet, i skarp kontrast til et sosiolingvistisk språksyn som blant andre Maryns og Blommaert forfekter – der språket ses som dynamisk, hvor flerspråklig kompetanse forstås som et repertoar med elementer fra ulike språk og varieteter, hvor språkbruk må forstås i lys av samtalesituasjonen og hvor ingen varieteter er egentligere eller riktigere enn andre.

Det samme statiske språksynet gjenfinner vi imidlertid i forestillinga om at det er et en-til-en-forhold mellom språk og nasjonalitet, regional tilhørighet eller etnisitet – ei forestilling vi også finner igjen i asylprosessen og asylintervjuet. I saker hvor det er usikkerhet om asylsøkeren er fra det stedet hun utgir seg for å være fra, gjør nemlig UDI – i likhet med immigrasjonsmyndighetene i mange andre land – *språktester*: I UDIs regelverk heter det at: «I saker der det er usikkerhet rundt identiteten til søkeren sendes lydopptak av asylintervjuet til språkanalyser. Gjennom analysene vurderes det hvor sannsynlig det er at søkeren har den nasjonale, etniske, språklige identiteten hun oppgir» (<https://www.udiregelverk.no>). På bakgrunn av det vi har sett på så langt, er dette åpenbart problematisk: Det er vanskelig og uhensiktsmessig å skille ut ett språk som førstespråk hos mange fler-

språklige og forvente «full» kompetanse i dette, og det er problematisk å anta at en asylsøker har beholdt en varietet uten at denne er påvirket av eller blanda med andre språkvarieteter hun har tilegna seg i hjemlandet, på flukt, i transit eller etter å ha kommet hit (jf. f.eks. Maryns studie).

Enda mer problematisk er dette for barn, som ofte rett og slett mister språk de har lært i barndommen når de flytter og lærer et nytt språk. Flerspråklighetsforskeren Monika S. Schmid (2014) som forsker på språktap («language attrition») sier dette spesielt gjelder yngre barn, som ennå ikke er kommet i puberteten. Det gjelder dessuten i enda større grad for barn som har opplevd traumatiske ting, og for enslige mindreårige som reiser uten familien sin og ofte ikke har noen å bruke førstespråkene sine sammen med. For et barn som Maria, som flykta fra hjemlandet flere år før puberteten, vil dermed en språktest på ett av hennes morsmål eller førstespråk, like gjerne kunne ha *usannsynliggjort* som sannsynliggjort at hun faktisk var fra det landet hun oppga.

Det er imidlertid ikke bare for det enkelte individet at språk er dynamisk og komplekst – språk, varieteter og språksamfunn endrer seg også. Ikke minst ser en dette i land prega av krig, konflikt og flukt – som de landene asylsøkere nettopp kommer fra. Når folk flykter både internt i et land og til naboland og andre land, kommer ulike språk og varieteter i kontakt med hverandre, og påvirkes gjensidig. Dermed endres «hele» språk og varieteter. Ett eksempel på et område hvor dette har skjedd, er Nord-Somalia, hvor mange hevder at de varietetene som brukes, har endra seg betydelig de siste tiårene (Landinfo 2008). Det er imidlertid ikke gjort noe forskning som dokumenterer disse språkendringene rett og slett fordi borgerkrig og uro har gjort det

umulig å gjøre forskning i landet. Dette gjør det selvfølgelig enda vanskeligere å vurdere noens identitet og regionale og etniske tilhørighet på bakgrunn av deres somaliske varietet slik den brukes nå.

Mange språkforskere er derfor opptatt av dette med språktesting av asylsøkere. Maryns advarer mot en ikke-kvalifisert og unyansert bruk av slike tester, det samme gjør Diane Eades (2005) som har undersøkt rapporter fra språktester og finner at de som analyserer og vurderer språktestene ikke legger en sosiolingvistisk forståelse av språk, språkkompetanse og språkbruk til grunn. Hun sier: «The reports often contain linguistically naïve comments which indicate lack of understanding of linguistic processes such as variation within language varieties, as well as diffusion, language change, and bilingual speech practices, such as code-switching» (Eades 2005: 510). I UNICEFs retningslinjer for bruk av slike tester, tar derfor en rekke sentrale språkvitere til orde for at dette arbeidet må gjøres av språkvitere med solid språkvitenskapelig skoleing, innsikt i hvor kompleks flerspråklig kompetanse kan være og med godt kjennskap til det aktuelle språksamfunnet (Johansen 2008). Også UDI sjøl understreker at språktester skal brukes med forsiktighet:

Språkanalyse kan kun gi en indikasjon på om søkerens språkføring er forenlig med den identiteten søkeren har oppgitt [...] Asylavdelingen skal bruke konklusjonene fra språkanalyserapportene med varsomhet og i sammenheng med andre identitetsopplysninger i saken. Språkanalyserapporten kan ikke alene begrunne utfallet i en sak.

Avslutning

Asylintervjuet med enslige mindrerårig asylsøkere er en svært utfordrende samtale – med avgjørende konsekvenser for barna. I denne artikkelen har jeg beskrevet noen av de mange utfordringene aktørene møter i asylintervjuet, med et spesielt fokus på de språklige og kommunikative utfordringene. Disse kan forstås ved hjelp av en sosiolingvistiske forståelse av språkkompetanse og språkbruk som dynamisk og komplekst – noe som er et veletablert perspektiv i språkvitenskapelig forskning, men som, slik også Eades påpeker (jf. sitatet over) ikke er det i profesjonell praksis. Maryns sier:

No matter how well these ideas of multilingualism have been established in academic circles, it is precisely in a language situation as multilingual as the asylum application procedure that the idea of language in terms of a subdivision into different varieties still has to be accepted (Maryns 2005: 300).

Det er derfor viktig å løfte fram disse perspektivene når en skal forstå asylintervjuet og vurdere hvordan det best bør gjennomføres og vurderes. Barnas mulighet til å få lagt fram sin sak på en logisk og troverdig måte avhenger nødvendigvis av deres mulighet til å bruke et språk, en varietet eller mest riktig – et *språkrepertoar* – de er kompetente i og komfortable med. Hvis ikke risikerer vi, med Blommaerts ord, at asylintervjuet blir en kamp asylsøkerne har svært svake forutsetninger for å vinne.

Noter

¹ Denne artikkelen er en bearbeida versjon av prøveforelesninga «Asylintervjuet med enslige mindreårige – organisatoriske, metodiske og teoretiske tilnærmingar» holdt i forbindelse med min doktorgradsdisputas ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU 29.1.2016. Et sammen- drag av avhandlingen er trykt i *Barn* nr 1 2016.

² Dette har ulike årsaker og kan ifølgje Utlendingsdirektoratet blant annet skyldes at det ikke finnes fungerende myndigheter i hjemlandet. Dette gjelder blant annet Somalia hvor det ikke fins noen sentral- myndighet som utsteder pass. Mangelen på dokumenter kan imidlertid også skyldes at asyl-søkerne er på flukt fra myndighetene og at de av den grunn ikke kan oppsøke dem for å få utstedt denne typen papirer. Videre kan asylsøkerne ha vært nødt til å flykte akutt, slik at de ikke har hatt tid eller mulighet til å ta med dokumentene sine. En del har dessuten gjemt/kvitta seg med ID-dokumenter etter råd fra andre, mens atter andre tror det er dumt å samarbeide med myndighetene og oppgir derfor at de ikke har gyldige ID-dokumenter. I tillegg kommer det at de ID-papirene asylsøkere faktisk har, kan være falske eller ha lav bevis-verdi – såkalt notoritet. Dette gjelder blant annet for asylsøkere fra land som Afghanistan og Irak (Oxford Research 2013: 24).

³ Institusjonelle samtaler er samtaler der en av deltakerne er profesjonell, og der hennes pro-fesjonelle status er relevant for samtalen sin form og forløp (Drew og Heritage 1992).

⁴ Det har imidlertid vært gjort store endringer i UDIs samtalepraksis med enslige mindreårige asylsøkere etter 2009, da det ble oppretta en egen barnefaglig enhet hos UDI. Nå skal alle som inter- vjuer barn, ha barnefaglig kompetanse. I tillegg er en egen samtalemodell «Den dialogiske samtalemodellen», utvikla av Kari Trøften Gamst og Åse Langballe, innført.

⁵ Dette er svært vanlig i afrikanske land, jf. Landinfo (2008) som beskriver hvordan språk primært læres gjennom samtale, «og bare sekundært gjennom mer organiserte former som kurs eller på skole». Den språkopplæringa som gis i skolen er «først og fremst konsentrert om innlæring av den normerte varianten av det tidlige kolonispråket i landet, og bare i noen tilfeller normerte utgaver av viktige lokale språk».

⁶ I dette intervjuet ble det ikke brukt tolk, da jenta snakka en engelskvarietet.

Referanser

- Blommaert, J. 2001. Investigating narrative inequality: African asylum seekers' stories in Belgium. *Discourse & Society* 12(4).
- Blommaert, J. 2009. Language, asylum and the national order. *Current Anthropology* 50(4): 415–441.
- Blommaert, J. 2010. *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Christie, H. J., Døhlie, E. og Eide, K. 2011. Omsorgen for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere. *Barn i Norge* 12.
- Derluyn, I. og Broekaert, E. 2008. Unaccompanied refugee children and adolescents: The glaring con- trast between a legal and a psychological perspective. *International Journal of Law and Psychiatry* 31.
- Drew, P. og Heritage, J., red. 1992. *Talk at Work* (bind 8). Cambridge: Cambridge University Press.
- Eades, D. 2005. Applied linguistics and language analysis in asylum seeker cases. *Applied Linguistics* 26/4: 508–511.
- Eide, K., red. 2012a. *Barn på flukt: psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Eide, K. 2012b. Hvem er de enslige mindreårige flyktningene? I: K. Eide, red. *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

- FN 1951. *FNs konvensjon om flyktnings stilling*. Henta fra <http://www.fn.no/FN-informasjon/Avtaler/Flyktninger/Flyktningkonvensjonen>
- Halvorsen, K. 2004. *Asylum Decisions on Child Applicants*. Report on 4-Country Pilot Project. Henta fra <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/krd/rap/2004/0017/ddd/pdfv/220292-ema-rapport.pdf>.
- Jenssen, R. og Myrvoll, K. O. 2016. Psykisk hjelp til barneflyktninger redder liv. *FONTENE forskning*, Henta fra <http://fontene.no/fagartikler/psykisk-hjelp-til-barneflyktninger-redder-liv-6.47.333432.20b25f570c>.
- Johansen, A. 2008. *Samtalens tynne tråd. Skriveerfaringer*. Spartacus.
- Keselman, O. 2009. *Restricting Participation: Unaccompanied Children in Interpreter-mediated Asylum Hearings in Sweden*. PhD, University of Linköping, Linköping.
- Kjelaas, I. 2016. *Barns deltakelse i institusjonelle samtaler. En studie av samtaler mellom enslige asylbarn og miljøarbeidere på omsorgssenter*. PhD. Trondheim: NTNU (2016:3).
- Kohli, R. og Mitchell, F. red. 2007. *Working with Unaccompanied Asylum Seeking Children. Issues for Policy and Practice*. Basingstoke & New York: Palgrave Macmillan.
- Landinfo. 2008. *Språkforhold i Afrika sør for Sahara*. Henta fra http://www.landinfo.no/asset/698/1/698_1.pdf.
- Lidén, H. 2012. Det vanskelige asylintervjuet. I: K. Eide, red. *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Maryns, K. 2005. Monolingual language ideologies and code choice in the Belgian asylum procedure. *Language and Communication* 25(3): 299–314.
doi: 10.1016/j.langcom.2005.03.009
- Maryns, K. 2013. Procedures without borders: The language-ideological anchorage of legal-administrative procedures in translocal institutional settings. *Language and Society* 42(1).
doi: 10.1017/S0047404512000905.
- NOAS. 2013. *Hvordan vurdere troverdighet?* <http://www.noas.no/hvordan-vurdere-troverdighet/>.
- Oppedal, B., Jensen, L. og Seglem, K. B. 2008. *Når hverdagen normaliseres: Psykisk helse og sosiale relasjoner blant unge flyktninger som kom til Norge uten foreldrene sine*. UngKul-rapport nr. 1. Oslo: Folkehelseinstituttet.
- Pastoor, L. 2012. Skolen – et sted å lære og et sted å være. I: K. Eide, red. *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Oxford Research 2013. *Comparative Study of ID Management in Migration Regulation – Norway, Sweden, The Netherlands and United Kingdom*. Oslo: Utlendingsdirektoratet.
- Qureshi, N. A. 2005. Profesjonell kultursensitivitet framfor faglig etnisentrisme. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid* 2(03): 261–274.
- Schmid, M. S. 2014. The debate on maturational constraints in bilingual development: A perspective from first-language attrition. *Language Acquisition* 21(4).
- Stang, E. G. 2012. Flyktningbarn og menneskerettigheter. I: K. Eide, red., *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Stang, E. G. og Lidén, H. 2014. *Barn i asylsaker: evaluering og kartlegging av hvordan barns situasjon blir belyst i Utlendingsnemndas saksbehandling, herunder høring av barn*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring/Institutt for samfunnsforskning, NOVA Rapport 1/14.
- UNHCR 2014. The Heart of the Matter. Assessing Credibility when Children Apply for Asylum in the European Union. Rapport. Henta fra <http://www.refworld.org/docid/55014f434.html>.

- UNICEF 2004. *The Inter-agency Guiding Principles on Unaccompanied and Separated Children*. Henta fra http://www.unicef.org/protection/IAG_UASCs.pdf.
- Utlendingsdirektoratet. 2013. *Asylpraksis – Somalia*.
Henta fra https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-praksisnotater/pn-2013-002/#_Toc350169249.
- Utlendingsdirektoratet. 2015a. *Asylvedtak for enslig mindreårige asylsøkere fra Utlendingsdirektoratet*.
Henta fra <http://www.udi.no/nn/statistikk-og-analyse/statistikk/asylvedtak-for-ema/>
- Utlendingsdirektoratet. 2015b. *Intervju i søknad om beskyttelse*. Henta fra <https://udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-interne-meldinger/im-2013-011/>.
- van Nijnatten, C. og Stevens, G. 2012. Juvenile participation in conversations with probation officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology* 56(3): 483–499. doi: 10.1177/0306624X11399872
- Vollan, N. P. 2009. *Unaccompanied Minors – The Right to Express Their Views: a Study of Inter-personal and Communicative Aspects of the Asylum Interview with Unaccompanied Minors as Experienced by Their Guardians*. Masteravhandling, Universitetet i Oslo. Henta fra <https://www.duo.uio.no/handle/10852/32210>.
- Watters, C. 2008. *Refugee Children. Towards the Next Horizon*. London and New York: Routledge.
- Watters, C. 2012. Enslige flyktningsbarn – en teoretisk og internasjonal oversikt. I: K. Eide, red. *Barn på flukt. Psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Øien, C. 2010. *Underveis: en studie av enslige mindreårige asylsøkere*. Fafo-rapport 2010:20. Henta fra https://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/beskyttelse/underveis-en-studie-av-enslige-mindreaarige-asylsokere.pdf.

Irmelin Kjelaas er førsteamanuensis i norsk i lærerutdanninga ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU, og post.doc ved Institutt for sosialfag ved Høgskolen i Sørøst-Norge. Hun disputerte med avhandlinga *Barns deltakelse i institusjonelle samtaler. En studie av samtaler mellom enslige asylbarn og miljøarbeidere på omsorgssenter*, ved Institutt for språk og litteratur ved NTNU i januar 2016. Hun har erfaring fra lærer-, barnehagelærer- og barnevernspedagogutdanning, og er spesielt interessert i minoritetniske og flerspråklige barns møte med utdanningssystemet og hjelpeapparatet.

Irmelin Kjelaas, Institutt for sosialfag, Fakultet for helse- og sosialfag, Høgskolen i Sørøst-Norge, Postboks 235, NO-3603 Kongsberg, Norge. Email: Irmelin.Kjelaas@hit.no